

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата психологічних наук, доцента
Фурмана Анатолія Анатолійовича на дисертаційну роботу
Ямницького Олександра Вадимовича “Особливості професійно-
ціннісних орієнтацій майбутніх практичних психологів”,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

Рецензована дисертаційна робота присвячена надзвичайно актуальній темі, що центрується довкола підготовки та оволодіння майбутніми практичними психологами фаховою майстерністю, ключовою складовою якої є розвиток професійно-ціннісних орієнтацій. Аксіосфера фахівців-психологів постає у дослідженнях автора в контексті взаємозв'язку та взаємопроникнення особистісних і професійних рис-якостей, увібраних вартостей, життєвих орієнтирів, фахової спрямованості спеціалістів та конструювання на цій основі узагальненої світоглядної позиції, зосередженої на людині як найвищій цінності.

На підставі глибинного наукового аналізу автор виділяє у структурі професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків систему специфічних вартостей: базових, соціально регламентуючих, колегіально регульовальних, професійних. Їхнє синергійне поєднання в аксіосфері наступників психологічної науки відображає індивідуальні прояви особистісної екзистенції як повномірного буття в усіх проявах життєздійснення.

У проблемному контексті вивчення професійно-ціннісних орієнтацій психологів-практиків здобутки дисертанта є досить своєчасними й нагальними, адже він не лише вивчає специфіку ціннісних та професійних домагань людини, а й розробляє психодіагностичний інструментарій, обґрунтовує стратегії формування психологічної готовності осіб до фахового самовияву, віднаходження власних обдарувань у процесі професійного становлення. До очевидних переваг дослідження О.В. Ямницького слушно

віднести й повномірну реалізацію ним системного підходу до психологічного висвітлення взаємозв'язку фахового і ціннісно-орієнтаційного компонентів у становленні психолога-професіонала.

У першому розділі “Теоретичні засади дослідження професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх практичних психологів” здійснено структурно-функціональний аналіз складників багатогранної системи аксіосфери юних наступників.

Основними здобутками першого розділу є:

1. Проведено систематичний і ґрунтовний аналіз взаємозв'язку становлення особистості, з урахуванням її ціннісно-сислової сфери, й особистісних рис-якостей майбутнього практичного психолога, що розглядаються через категорію професійної самосвідомості як цілісної системи.

2. У структурі професійно-ціннісних орієнтацій виокремлено компоненти, що характеризують суб'єкта як фахівця: 1) спрямованість особистості як орієнтація на діяльність, що виявляється в мистецтві соціальних стосунків; 2) система інтегрованих смислових настанов, які визначають сутнісні характеристики діяльності та рівень фахової активності особи; 3) творчі запити, які забезпечують особистісно-професійну самореалізацію; 4) мотиваційно-конативна сфера, котра ініціює, налаштовує та регламентує діяльність психолога-практика.

3. Розроблено концептуально-діагностичну модель готовності особистості до фахової діяльності, зміст якої відображає стрижневі характеристики процесу професіоналізації й містить низку структурних компонентів: 1) ціннісно-сисловий або смисложиттєвий, зорієнтований на вартості духовного зростання; 2) професійної спрямованості, що враховує фахові інтереси, домагання й можливості самовдосконалення; 3) навчально-професійної мотивації як засадничого підґрунтя в досягненні особистісної досконалості.

4. Охарактеризовано професійно-ціннісні орієнтації майбутніх практичних психологів як цілісну систему, в якій особистість постає суб'єктом буття з повномірним усвідомленням власної “життєвої позиції”, що розуміється як спосіб її самовизначення на засадах її індивідуальних цінностей з урахуванням вимог суспільного загалу.

Основними здобутками **другого розділу** “Емпіричне дослідження особливостей професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх практичних психологів” є:

1. Висвітлено основні стратегічні підходи, організація та побудова емпіричного дослідження, що ґрунтуються на розумінні сутності пріоритетних шляхів оволодіння професією практичного психолога, специфіки розвитку і функціонування ціннісно-сміслової сфери людини, котра є найістотнішим чинником мобілізації екзистенційних ресурсів особистості у фаховій самореалізації.

2. Найістотніші наукові результати емпіричного дослідження отримано здобувачем завдяки конструюванню моделі *ефективного практичного психолога*, котрому притаманні наступні риси-якості: активність, ініціативність, психологічна налаштованість на самозміну й самовдосконалення, креативність, комунікативність, фасилітативність, спостережливість, навички візуальної діагностики, емпатійність, професійна рефлексія, саморегуляція, повага, гідність, прагнення до самоактуалізації, духовні запити та смисложиттєві орієнтації, усвідомлені ціннісні пріоритети, чіткі уявлення про особливості професійної діяльності.

3. Програма емпіричного дослідження охоплює системно-структурний, структурно-функціональний і зіставно-порівняльний методи, що сприяють глибокому науковому зануренню у вивчення всієї множини взаємозв'язків між окремими компонентами системи професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків. Досліджено ієрархію мотивів досягнення, що слугують пріоритетом у виборі стратегій діяльності, які,

своєю чергою, визначають життєвий шлях особистості та є результатом взаємодій її індивідуально-типологічних властивостей з довколишнім світом.

4. Одержали психологічне пояснення результати емпіричного дослідження, зокрема виявлено три вектори спрямованості професійно-ціннісних орієнтацій особистості майбутнього практичного психолога: 1) благополуччя, що поєднує цінності фізичного здоров'я та психологічного комфорту; 2) естетично-когнітивний, склад якого сформували вартості творчої самореалізації та пізнання світу; 3) комунікативно-прагматичний, що об'єднує афіліативні спонуки та потяг до успіху. Всі означені вектори постають у дослідженні в ракурсі ймовірних альтернативних шляхів самовизначення молодого фахівця стосовно сукупності його бажаних (нагальних) та доступних (потенційних) вартостей, які формують у своєму суголоссі професійно-ціннісні орієнтації особистості майбутнього психолога.

У **третьому розділі** “Система оптимізації професійно-ціннісної сфери майбутніх практичних психологів” подано результати застосування комплексу методів, засобів, технологій поліпшення мотиваційного, рефлексивного та аналітично-ціннісного складових аксіосфери студентів-психологів.

Основними здобутками даного розділу є:

1. Розроблено систему оптимізації формування професійно-ціннісної сфери студентів, яка враховувала попереднє виявлення можливих труднощів та індивідуально-диференційних шляхів і методів їх подолання у процесі розвивально-коригувальних заходів. Метою програми стало створення умов для особистісного розвитку, гармонізації професійних домагань майбутніх практичних психологів на основі активізації спонукальної та смислопродукуючої функцій ціннісних орієнтацій.

2. Різнобічно задіяно систему організованого психологічного впливу, зорієнтованого на розвиток не тільки професійно-ціннісної сфери психологів-практиків, а й комунікативних, перцептивних, інтерактивних

властивостей особистості майбутнього фахівця, що у підсумку забезпечило його комплексне індивідуальне та професійне зростання.

3. У роботі унаявлено теоретичні, організаційно-методичні та змістовні засади системи оптимізації ціннісно-сміслової сфери майбутніх практичних психологів, що передбачає використання різностороннього інструментарію, широкого спектру засобів, прийомів і технік. У процесі вибору розвивально-коригувальних заходів дисертант орієнтувався на систему активних методів групової взаємодії: командних вправ, обговорень, дискусій, інтерактивних міні-лекцій, виконання завдань у підгрупах, моделювання ситуацій, розгляду “кейсів”, тобто аналізу реальних випадків із психологічної практики, а також тренінгових та ігрових форм взаємодії, рефлексивно-ціннісного аналізування, проективного малювання та ін.

Достовірність і наукова новизна одержаних О.В. Ямницьким результатів взаємопов’язані й не викликають сумніву. Отримані висновки дисертації конкретні і повністю відповідають сформульованим завданням дослідження, її наукові положення й узагальнення базуються на використанні адекватних методів статистичної обробки даних, що підтверджує їх достовірність.

Водночас рецензована дисертація не позбавлена *окремих локальних недоліків*, що формулюються нами як побажання на майбутнє.

1. У дисертаційній роботі автор достеменно вивчає, зважаючи на використані методики, дві категорійні площини аналізу предмета дослідження: показники ціннісно-сміслової сфери й індивідуально-психологічні властивості (с. 9), хоча достеменно упредметнення його наукових пошукувань пов’язане суто із *професійно-ціннісними* орієнтаціями майбутніх психологів. Вважаємо, що було б доцільно збагатити профорієнтаційним інструментарієм методичний ресурс дослідження. Також методичне забезпечення, що використовується у вивченні аксіологічної складової, першочергово орієнтується на виявлення термінальних цінностей

(глобальних, стратегічних цільових домагань) особистості майбутнього практичного психолога, тоді як інструментальні вартості (засоби, тактичні техніки, прийоми і вчинкові дії) залишаються поза увагою дисертанта.

2. На жаль, у напрацюваннях автора не відображено повної картини науково-психологічних здобутків у вивченні аксіосфери людини. Так, у тексті рукопису не задіяні доробки відомого українського психолога З.С. Карпенко, яка парадигмально дослідила віхові особливості аксіологічної психології особистості й означила подальші перспективи розвитку цього напрямку наукових пошукувань.

3. Має місце деяка змістовна дезорганізація у здобутках третього розділу роботи, який дещо збіднений інформативно, адже контрольна та експериментальна групи тестувалися лише за двома методиками, за допомогою яких вивчалися мотивація і спрямованість особистості. Відтак автором не враховані інші показники, що заявлені у методичному забезпеченні вивчення професійно-ціннісних орієнтацій, які не дають змоги повномірно аргументувати факти і докази ефективності застосування системи оптимізації аксіосфери студентів-психологів.

4. Дисертант зазначає: “в обох підвбірках найбільш важливою цінністю виявилось «Щасливе сімейне життя»” (с. 115). Проте існує низка досліджень, де враховується гендерний чинник у виборі термінальних цінностей (М.С. Яницький), адже жінки частіше схильні до ідеалізації міжособових стосунків і статусності відносин, оформлених у категоріях “подружнє життя” і “кохання” (Н.С. Побірченко, А.В. Серий); водночас чоловіча стать схильна ставити на перше місце у життєвих домаганнях власне здоров’я й активне діяльне життя (Н.О. Антонова, Н.І. Іванцев), причому з урахуванням матеріальної забезпеченості (С.В. Орлов, Н.М. Мачурова). Тож автору варто було б звернути увагу на статеві особливості вибірки, які *однозначно* впливають на пріоритетність цінностей

студентської молоді (у тому числі й майбутніх психологів) і природно істотно позначаються на результатах досліджень.

Однак висловлені зауваження і побажання не зменшують наукової значущості та прикладної вагомості дисертаційної роботи О.В. Ямницького, яка є концептуально, логічно, змістовно і структурно цілісною та завершеною.

Зміст автореферату сутнісно відображає основні положення повного тексту дисертації. Їх оформлення в цілому відповідає чинним вимогам МОН України. Основні результати дослідження повно висвітлено в науковій періодиці (18 публікацій).

Висновок. Дисертаційна робота О.В. Ямницького “Особливості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх практичних психологів” є завершеним, самостійно виконаним, повноцінним дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що системно вирішують актуальну суспільну значущість. За тематикою, структурою та змістом, науковою новизною і практичним значенням як кваліфікаційне наукове дослідження робота відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор – Ямницький Олександр Вадимович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри
соціальної роботи та кадрового
менеджменту Одеського
національного політехнічного
університету

Вчений секретар

[Handwritten signature]

Фурман А.А.

[Handwritten signature]

Шевчук В.І.